

CÂTEVA ASPECTE PRIVITOARE LA EVOLUȚIA ȘCOLII ROMÂNEȘTI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Geanina-Cristina COCUZ*

Some aspects regarding the evolution of the Romanian school in the interwar period

Abstract

Education has played a fundamental role in the evolution of every society, in all historical periods, education being a valuable field of research. Romanian education passed numerous changes in the interwar period when adopted important reforms that led to the unification of the national education system and contributed to the development of the network of schools throughout the territory. After the Great Union of 1918, education encountered many difficulties due to the different education systems in Bukovina, Transylvania and Bessarabia, where Austrian, Hungarian and Russian influences imprinted their traditional values. The transition to a unified education system was made gradually, achieving a real qualitative leap in the field of education and culture. The interwar period was the only one in which the country's political, scientific and intellectual elite was perfectly connected to European political and cultural debates and currents.

Cuvinte cheie: *românesc, lege, învățământ, școală, interbelic, unificare, performant.*

Keywords: *Romanian, education, law, school, interwar, unification, performance.*

Învățământul a avut un rol fundamental în evoluția fiecărei societăți, în toate perioadele istorice, educația fiind definitorie pentru devenirea ființei umane. Este un adevăr obiectiv care înfățișează, prin semnificația sa, evoluția instituțiilor de învățământ și educație, ca parte integrantă a dezvoltării economico-sociale de la formele incipiente până la instituționalizarea completă a învățământului.

Aplicarea programelor Revoluției de la 1848 au contribuit la dezvoltarea învățământului. În acest context, în timpul domnitorului Grigore Alexandru Ghica, a fost redactat „Așezământul școlar” din 1851, primul regulament din domeniul educațional al Moldovei, care prevedea libertatea și gratuitatea învățământului, obligativitatea folosirii limbii române, înființarea școlilor de agricultură, industriale sau reale. În același timp, specifica deschiderea unui număr de 74 de școli sătești în

* Profesor, Școala Gimnazială „Vasile Alecsandri” Vaslui.

Moldova. Din comisia pentru aplicarea legii au făcut parte personalități culturale marcante ca: Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Costache Hurmuzachi ș.a.¹.

„Legea Instrucțiunii Publice” din 25 noiembrie 1864, promulgată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, a pus bazele învățământului național, stabilindu-se trei grade de învățământ: primar, secundar și superior. Astfel, învățământul primar era obligatoriu și gratuit iar învățământul secundar devenea o școală de cultură generală cu un important volum de cunoștințe realist-științifice. Potrivit legii, s-au înființat Universitățile din Iași (1860) și București (1864), care au format specialiști cu studii superioare. În același timp, s-au pus bazele Consiliului General al Ministerului de Instrucție, din care au făcut parte personalități culturale românești ca: Vasile Alexandrescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Grigore Cobălcescu ș.a.².

„Legea învățământului primar” din 31 mai 1893, a extins rețeaua de școli primare în fiecare comună, iar școlile din mediul rural au început să fie dotate cu fonduri din bugetul comunelor, din sumele repartizate de Ministerul Instrucțiunii Publice și din veniturile realizate de pe loturile școlare³.

Prin „Legea Învățământului secundar și superior” (23 mai 1898) și „Legea învățământului profesional” (31 martie 1899), marele om de cultură Spiru Haret, Ministrul Instrucțiunii Publice, a reorganizat învățământul pe baze moderne: a prelungit durata învățământului secundar de la 7 la 8 ani, împărțindu-l în două cicluri: inferior (gimnaziu) și superior (liceu) și în trei secții: reală (științe), modernă (limbi străine) și clasică (limbi străine, latină și greacă); a sprijinit dezvoltarea învățământului în mediul rural (cu urmărirea dezideratului „o școală primară în fiecare sat”), înființând peste 1.200 de școli rurale; a construit localuri de școală de „tip Spiru Haret” (cu 2-4 săli de clasă, cu ferestre mari încadrate de cărămidă roșie, în formă de semicerc); a susținut educația fizică în școli (sub dictonul „mens sana în corpore sano”); a înființat cantinele școlare și internatele; a introdus o dotare tehnico-materială școlară adecvată; a îmbunătățit pregătirea pedagogică a profesorilor înființând seminariile pedagogice pentru învățământul secundar; a înființat „Biblioteca pedagogică” (1903) care, prin Casa Școalelor, a publicat importante lucrări de pedagogie; a introdus examenul de admitere în învățământul secundar (pentru absolvenții claselor primare), examenul de capacitate (de absolvire a gimnaziului) și a înlocuit bacalaureatul cu un examen general de absolvire a liceului; a mărit numărul facultăților (dezvoltând instituții de învățământ superior precum „Școala superioară de arhitectură”, „Școala superioară de medicină veterinară”, „Conservatorul de muzică și declamație”); a înființat Senatul universitar (format din rector, decan și câte un reprezentant al fiecărei facultăți); a împărțit învățământul profesional în 4 ramuri: agricol, silvic, meserii și comercial; a introdus obligativitatea formării și susținerii școlilor profesionale ș.a.⁴.

Participarea României la Primul Război Mondial (1916-1918) în vederea realizării idealului de reîntregire națională, a dus la întreruperea temporară a cursurilor

¹ Nicolae Ionescu (coord.), *Învățământul vasluian - file de istorie (secolul XVIII - 2014)*, Editura Pim, Iași, 2014, p. 27.

² *Ibidem*, p. 28.

³ *Ibidem*, p. 33.

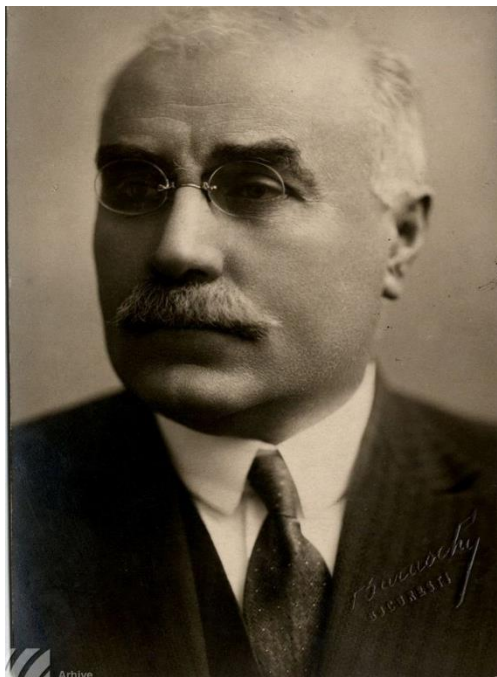
⁴ Manuela Tăbăcilă, *Spiru Haret - personalitate de prestigiu a științei și învățământului românesc*, în „Țara Bârsei”, Brașov, nr. 11-12, 2012-2013, pp. 317-318.

în majoritatea școlilor din Regat, multe din unitățile de învățământ fiind transformate în „spitale pentru tifoizi”.

Învățământul românesc a trecut prin numeroase schimbări în perioada interbelică prin adoptarea unor importante reforme care au dus la unificarea sistemului național de învățământ și au contribuit la dezvoltarea rețelei de școli pe întreg teritoriul României.

După Marea Unire din 1918, învățământul a întâmpinat numeroase dificultăți datorită de sistemelor diferite de educație din Bucovina, Transilvania și Basarabia, unde influențele austriacă, ungară respectiv rusească fiind încă foarte puternice. Accelerarea procesului de modernizare a societății, climatul optimist generat de Marea Unire, nevoia de cultură a poporului a făcut posibilă realizarea unor progrese semnificative în domeniile învățământului și culturii.

Trecerea la un sistem unificat de învățământ s-a făcut treptat, statul român acceptând în stadiul preliminar, ca în noile teritorii învățământul să fie gestionat de Consiliul Dirigent în Transilvania, Sfatul Țării în Basarabia și de Secretariatele de Serviciu în Bucovina. Cele trei administrații aveau să fie desființate în 1920, când deciziile au fost trecute sub tutela ministerelor centralizate de la București.

Constantin Angelescu
Ministrul Instrucțiunii Publice
(1918-1919, 1922-1928, 1933-1937)

Primul decret emis de Consiliul Dirigent, la 24 ianuarie 1919, a stabilit ca limba română să devină limbă oficială folosită în sistemul de învățământ preuniversitar românesc din Transilvania.

În acest context, la 1 aprilie 1919, limba română a fost declarată limbă oficială pe întreg cuprinsul României.

În timpul guvernării Consiliului Dirigent, Resortul Educației și Religiei a reorganizat și naționalizat 1.611 școli de toate tipurile și orientările⁵.

Una dintre cele mai importante acțiuni a vizat diminuarea analfabetismului. Ponderea știutorilor de carte era următoarea: în Vechiul Regat - 39,3% (Recensământul din 1912), în Bucovina - 45,2% (Recensământul din 1912), în Basarabia - 19,4% (Recensământul din 1897), în Transilvania - 51,1% (Recensământul din 1910)⁶.

Un rol esențial în modelarea sistemului de învățământ din România l-a

⁵ Cosmin Florea, *Învățământul românesc din perioada interbelică. Problema maghiară*, în „Istorie românească”, material vizualizat pe pagina web <https://www.istorie-romaneasca.ro/invatamantul-romanesc-din-perioada-interbelica-problema-maghiara/> (accesat la data de 15.06.2020).

⁶ Octavian Țicu, *Basarabia în cadrul României reîntregite (v). Reintroducerea limbii române în „1918-2018: o istorie necunoscută a centenarului”*, material vizualizat pe pagina web

avut Constantin Angelescu, Ministrul Instrucțiunii Publice, în perioada anilor 1918-1919, 1922-1928 și 1933-1937. Sub deviza „Școală cât mai multă! Școală cât mai bună! Școală cât mai românească!”, a urmărit unificarea învățământului, a refăcut și extins numeroase școli și a construit aproximativ 7.800 de școli noi⁷.

„Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal primar” din 26 iulie 1924, a oferit școlii primare o organizare unitară și în același timp a dat dreptul minorităților să studieze în limbile respective. Astfel, a stabilit cele trei trepte ale învățământului primar: școlile (grădinițele) de copii mici, școala primară propriu-zisă și cursurile de adulți, școlile și clasele speciale pentru copii debili și anormali educabili și școlile normale. Din cuprinsul legii distingem principiile moderne care au stat la baza organizării învățământului primar, printre care și unificarea învățământului pe tot cuprinsul țării, obligativitatea și gratuitatea acestuia cu stabilirea etapelor de vârstă specifice fiecărui grad, caracterul practic care reiese din programa școlară, adaptată mediului și vârstei școlarului, prin care s-a urmărit îndeosebi ridicarea standardului național al educației.

Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal primar (26 iulie 1924)

Legea adopta concepția modernă prin care învățământul preșcolar reprezenta o treaptă integrată în structura învățământului primar. Școala primară de șapte clase, urmărea cu prioritate să dea copiilor, în primele patru clase, elemente de cultură generală, indispensabile elevilor care doreau să urmeze școli de grad mai înalt, pentru ca în următoarele trei clase să continue, să întărească și să completeze cultura generală din primele patru clase, „dându-se în același timp o deosebită dezvoltare învățământului practic utilitar”⁸.

Legea din 1924 a preluat în grija sa și pregătirea cadrelor didactice, fiind prevăzute mijloacele de perfecționare sub formă de: conferințe didactice generale, cercuri culturale, cursuri de completare a cunoștințelor, cursuri de repetiție, accesul la bibliotecile școlare și bibliotecile pedagogice, școli normale de învățători și învățătoare și școli normale speciale.

[https://moldova.europalibera.org/a/basarabia-în-cadrul-româniei-reîntregite-\(v\)-introducerea-limbii-române-\(1\)/30514659.html](https://moldova.europalibera.org/a/basarabia-în-cadrul-româniei-reîntregite-(v)-introducerea-limbii-române-(1)/30514659.html) (accesat la data de 15.06.2020).

⁷ Corina Petrică, *Dr. Constantin Angelescu. Ministrul Instrucțiunii în perioadele 1922-1926, 1927-1928*, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Iași, 2018, p. 36.

⁸ Diana Gabriela Rețe, *Proiecte de modernizare a învățământului din România în primul deceniu interbelic în dezbaterile parlamentare și presa partidelor de guvernământ*. Teză de doctorat susținută la Universitatea din Cluj Napoca, 2013, p. 13.

A fost urmată de alte legi referitoare la învățământul liceal, industrial, profesional, universitar, pentru adulți, dintre care: „Legea învățământului particular” (1925), „Legea învățământului secundar” (1928), „Legile învățământului comercial și industrial” (1936) ș.a.⁹

La Recensământul din 1930 numărul știutorilor de carte crescuse la 55,8% în Vechiul Regat, 65,7% în Bucovina, 67,3% în Transilvania și 38,1% în Basarabia. Se apreciază că la sfârșitul perioadei interbelice procentul acestora s-a ridicat la circa 80% pe întreaga țară¹⁰.

O atenție specială s-a acordat învățământului liceal - în 1936 s-au înființat licee industriale, comerciale și agricole iar în 1939 „Legea pentru organizarea și funcționarea învățământului primar și normal” a adoptat o programă unitară pentru toate școlile din România. Totodată a impus obligativitatea fișelor individuale pentru elevi, prin adaptarea procesului de învățământ la particularitățile acestora pentru orientarea școlară și profesională¹¹.

În plin război mondial (1941-1945), „Legea pentru organizarea învățământului superior” din 23 mai 1942 (republicată la 23 noiembrie 1943 sub ministeriatul profesorului Ion Petrovici) statua - autonomia universitară (articolul 10) privind „conducerea, administrarea fondurilor proprii, recrutarea personalului, organizarea activității didactico-științifice, educative și sociale”¹².

Perioada interbelică a fost singura în care elita politică, științifică și intelectuală a țării a fost perfect conectată la dezbaterile și curente politice și culturale europene. Relativa bunăstare a permis studii aprofundate, inovații și a cizelat gustul pentru arte în segmente mai largi ale populației. Motorul principal al acestei evoluții a fost educația finanțată masiv de stat. Vârfurile academice și profesionale au apărut pentru că învățământul de masă era competitiv. În 1929, bugetul educației era de peste 12% din PIB, iar în 1939, ajunsese la aproape 17%¹³.

Primul semn că învățământul public a devenit performant a fost că majoritatea familiilor bogate au încetat să își mai educe copiii acasă după vârsta de 7 ani. Școlile publice din orașele mari - București, Chișinău, Cluj, Timișoara, Craiova erau suficient de performante. Existau școli private și confesionale, dar numărul lor era restrâns.

Efortul României de a generaliza învățământul primar obligatoriu și de a înmulți liceele a fost imens. Cel mai adesea, la împărțirea banilor publici, bugetul Ministerului Instrucțiunii Publice era al doilea după Ministerul Apărării.

Ierahia socială valoriza știința de carte. Un muncitor calificat câștiga circa 2.000 de lei, un învățător peste 4.000, iar profesorii universitari aveau salarii echivalente celor ministeriale sau ale înalților ofițeri. Salariul unui profesor universitar era echivalent cu

⁹ *Ibidem*, pp. 42-44.

¹⁰ Cosmin Florea, *op. cit.*

¹¹ Silvia Nicoleta Tudosi, *Educația în sistemul comunist din România (anii 1965 - 1989)*. Teză de doctorat susținută la Universitatea București, 2010, p. 8.

¹² Dănuț Doboș, *Reforma învățământului: Decretul 175/1948*, în „Arhivele totalitarismului”, nr. 3/1995, p. 202.

¹³ *Educația în România interbelică*, material vizualizat pe pagina web <https://ziarulunirea.ro/educatia-in-romania-interbelica-buget-de-pest-12-din-pib-scoli-de-stat-exigente-si-performante-bacalaureat-la-sapte-materii-profesori-universitari-cu-salarii-de-general-445897/> (accesat la data de 20.08.2020).

cel puțin al unui general. În anii '30, salariul unui profesor universitar era cu câteva mii de lei mai mare decât al unui deputat¹⁴.

Înscrierea la liceu se făcea la vârsta de 10 ani. Primii patru ani erau de gimnaziu, iar următorii trei sau patru ani erau de pregătire intensivă pentru bacalaureat. Teoretic sau de științe, bacalaureatul era un examen foarte dificil la șapte materii, inclusiv o limbă străină. La limba română și matematică examenul era și scris, la restul materiilor numai oral. În multe cazuri, comisia era alcătuită din profesori universitari.

Instaurarea regimului comunist la 6 martie 1945, prin preluarea puterii de un guvern condus de dr. Petru Groza, a impus un „model” politic și educațional, asemănător celui din U.R.S.S.

Întreruperea legăturilor științifice și didactice cu instituții similare din Occident și orientarea aproape exclusiv spre U.R.S.S, și țările satelite, obligativitatea învățării limbii ruse din clasa a IV-a până în anul III de facultate, introducerea sistemului pedagogic și didactic sovietic, politizarea conducerii la toate nivelele procesului educativ, anularea autonomiei universitare etc., au fost tot atâtea instrumente prin care s-a anulat tradiția valoroasă a școlii românești.

În Moldova întoarcerea din refugiu a personalului didactic, a documentelor școlare evacuate, distrugerea imobilelor și a bazei materiale din instituțiilor de învățământ, au făcut ca școlile să se deschidă după război, într-un context politic tensionat, ca urmare a acțiunii de lichidare treptată a oricărei opoziții democratice și a instaurării regimului de „democrație populară”.

În concluzie, în perioada interbelică, școala românească a cunoscut o continuă modernizare a cadrului legislativ, mai ales în vremea când în fruntea Ministerului Educației a fost Constantin Angelescu dar și a faptului că, după 1918 au fost integrate patru sisteme diferite de învățământ urmare firească a unirii vechilor provincii istorice românești, Basarabia, Bucovina și Transilvania.

¹⁴ Vlad Ovidiu, *Educația interbelică. Ce a însemnat un buget de peste 12% din PIB*, material vizualizat pe pagina web <https://monitoruldeoltenia.com/educatia-interbelica-ce-a-insemnat-un-buget-de-pest-12-la-suta-din-pib/> (accesat la data de 20.08.2020).